

STUDIJE

KATEKUMENAT KAO JEDAN OD ODGOVORA CRKVE NA RELIGIOZNE POTREBE ČOVJEKA

Valter Dermota

BINOM: RELIGIOZNE POTREBE – ZA- DOVOLJAVANJE RELIGIOZNIH POTREBA

Tematika katehetskog tečaja Miren 1987. usredotočena je na bitnom: I. Čovjek je također religiozno biće i ima religiozne potrebe, i II. Crkva je dobila od Isusa Krista zadatak da zadovolji čovjeku religiozne potrebe. K tome treba naznačiti razliku između „potrebe čovjeka” i „potrebe čovječanstva”.

Papa Ivan Pavao II. godine 1979. izdao je encikliku *Redemptor hominis* (Otkupitelj čovjeka), a ne *Redemptor humanitatis* (Otkupitelj čovječanstva). Već sam naslov želi potcrtati suštinu, a to je konkretni životni vidik koji se zauzima za iskustvo pojedinca, za osobu i čovjeka s njegovim religioznim potrebama, a ne suštinsko – esencijalni pogled kao apstraktno, teoretsko poimanje čovječanstva. Radi se o silnom pomaku u suvremenom gledanju na čovjeka i vjernika. Još prije pola stoljeća bila bi takva enciklika namijenjena čovječanstvu, Crkvi, općenito Božjem narodu, a ne pojedinom vjerniku, članu Božjeg naroda i sastavnom dijelu Kristovog otajstvenog tijela. Crkva je prihvatila poglede egzistencijalne filozofije i teologije te se obratila pojedincu, konkretnom čovjeku.

ZNAČAJAN NASLOV

Međutim papinska okružnica ne nosi naslov *Satisfactor exigentiorum humanarum* = Zadovoljavatelj čovjekovih potreba, već *Redemptor hominis* = Otkupitelj čovjeka. Naš glavni zadatak je otkupljenje čovjeka i time također zadovoljavanje njegovih religioznih potreba, a ne obratno, zadovoljavanje čovjekovih religioznih potreba i time također otkupljenje.

ZADATAK KATEHEZE

Kateheza nije trenutna potreba za zadovoljavanje religioznih prohtijeva a da pri tom zaboravlja na otkupiteljsko događanje, kojega smo svjedoci u djelovanju Crkve i Duha Svetoga u suvremenom svijetu. Takvo poimanje bila bi posljedica atomističkog gledanja na čovjeka, koje je zbog rasula cjelovitog gledanja na čovjeka, početkom prošlog stoljeća, pokušalo dati takozvano „znanstveno” obrazloženje ljudskog. Da bi moglo čovjeka spoznati u svim malim detaljima, rastavilo ga je na mnogo različitih sistema, vidova i dijelova, i svaki dio temeljito promotriilo. No čovjek nije satkan isključivo iz elemenata, već je nadasve jedinstveno biće koje poprma svoj najviši izraz u osobi, u slobodnom

izboru i samostalnom odlučivanju. Tako se, nekoliko desetljeća po osnivanju znanstvene psihologije godine 1879, pojavio rad francuskog nobelovca Alexa Carrela „Čovjek, to nepoznato biće”, a četrdeset godina kasnije knjiga, tada vodećeg psihologa Karla Böhlera: „Križa psihologije”. Ne bi bilo dobro da se izlažemo opasnostima rješavanja problema na temelju nesigurnih podataka.

Čovjek koji se nalazi u procesu otkupljenja, nema samo „potrebe”, u našem slučaju religiozne, već je osoba koja pronađe sebe samoga, doživljava svoju ograničenost, prirodnost i nedostatnost. To ga tare i muči. Toga se stanja želi riješiti i doći u stanje slobode, otvorenosti i naravnosti prema određenom cilju. Jednom riječi: želi biti otkupljen.

Pri tom ćemo uzeti za putokaz naravnost koja je zagantirana u čovjeku, koja se dokazuje u njegovim težnjama. Te su težnje bile usađene u čovjeka od Boga Stvoritelja i zato same po sebi pokazuju put k Bogu. Međutim putokaz još nije putnik koji se može naći na raskršću pred putokazom s različitim smjerovima. Tu se mora zaustaviti, razmisliti i slobodno se odlučiti za jedan smjer. Kod čovjeka, koga se otkupljuje, religiozne su potrebe ti putokazi za otkupljenjem cijelog čovjeka.

OTKUPITELJSKE PRVINE

Među religiozne „potrebe” i prvine kao što su težnja za transcendentnošću, besmrtnošću, bitnom dovršavanju, spoznaji beskonačnog i one druge, spada i otkupljenje. Traganje za otkupiteljem je prisutno skoro u svim religijama i u mnogim filozofskim sustavima. Vršiti se ili pomoću otkupitelja ili samootkupljenjem.

Otkupitelj može biti mitološki lik kao djelatelj života. Takvi su bili Oziris u Egiptu, Marduk u Babilonu, Admis u Siriji, Atis u Maloj Aziji, Mitra u Iranu, Orfej-Dioniz kod Grka, Višnja-Krišna-Šiva u hinduizmu. Može biti i povijesno lice, koje je samo sebe proglasilo za otkupitelja ili su ga drugi „učinili” otkupiteljem. Na najnižem stupnju su razni vračari, na višem su stupnju pak osobe koje sudjeluju kod života i smrti božanstva, kao što se događalo u misterijskim religijama. Na najvišem stupnju imamo

otkupitelje – ličnosti, kao što su Pitagora, Mani i naročito Buda. Najpotpuniji oblik otkupljenja realiziran je u kršćanstvu, gdje je otkupitelj utjelovljeni Bog, koji je za otkupljenje trpio i umro. Za naše raspravljanje je važno da kineske i japanske religije, rimska državna vjera i islam ne poznaju otkupitelja (LThK 1931, III, 759).

Samootkupljenje, što ga predstavljaju naročiti filozofski i ideološki sistemi, vrši se pomoću:

1. spoznaje: odricanje čuvstvenog spoznanja u korist gnozi = razumskom spoznanju,

2. izvršavanje dužnosti samosvladavanjem: Kant, Fichte,

3. stremljenja za samodostatnim lijepim čovječanstvom: renesansa, Nietzsche,

4. odbacivanja trenutnog nezadovoljstva ekonomijom (Marx, Engels, komunizam), znaošću i tehnikom.

Treće poglavlje Knjige Postanka govori o grijehu prvih roditelja i o strašnim posljedicama za njih i za njihove potomke. Ipak, Bog ih nije prepuštao sudbini njihovoj, već im je, u tzv. protoevanđelju (Post 3,15), obećao otkupitelja. Otkupljenje je bilo povjereno Abrahamu i rodu njegovom, a otkupljenje je izvršio Otkupitelj ili Mesija. Cijelih četiri tisuće godina trajalo je iščekivanje čovječanstva, izraženo u „osobi” izraelskog naroda. Međutim kad je Otkupitelj došao, prihvatio ga je samo mali dio izabranog naroda. Izraelski narod još i danas očekuje otkupitelja.

Izgleda skoro nevjerovatno kakvu je silnu moć izraelski narod crpio iz nadanja u dolazak otkupitelja i otkupljenje. Zbog malog broja Izraelaca i zbog velikog broja neprijatelja koji su taj narod htjeli uništiti, pravo je povijesno čudo što on još postoji. Međutim pouzdanje u djelotvornu Božju zaštitu jest moć koja može nadvladati sve sile uništenja: iščekivanje otkupitelja i otkupljenja bilo je u stanju, a sposobno je i danas zaštititi inače mali narod pred istrebljenjem.

SVJETOVNOPOVIJESNI VID OTKUPLJENJA

Osim izraelskog otkupiteljskog gledanja na povijesno događanje, koji još uvijek očekuju otkupljenje, sv. Augustin je u godinama od 413.

do 426. napisao djelo *De civitate Dei* – Božja vladavina i pokazao kako se cjelokupna povijest realizira u otkupiteljskom događanju: sve što se na svijetu događa, događa se zbog otkupljenja. To Augustinovo gledanje je oblikovalo misaonost cijelog srednjeg vijeka.

Na početku novog doba poimanje događanja u svijetu prešlo je iz religioznog gledanja u političko obrazloženje. Tako je Melanchton (1497–1560) dijelio događanje u svijetu u *historia sacra* – sveta povijest i *historia profana* = profana povijest. Obe povijesti su međusobno povezane. Tako su u takvom poimanju povijesti nastojali uskladiti staro kinesko brojanje s biblijskim židovskim i kršćanskim brojanjem i osvijetlili donekle pozadinu otkupljenja.

Prosvjetiteljstvo, evolucionizam i materijalizam su odbacili religiozni karakter svjetovne povijesti i postavili ili apsolutni razvoj (hegel), ili sve više oblike života (Darwin) ili razvoj do besklasnog društva (dijalektički materijalizam) za poticaj povijesnih događaja.

Također Oswald Spengler (1880–1936) prikazuje u djelu *Izginuće Zapada* (1922) osam kultura, koje su najprije u punom cvatu, dosežu zrelost i konačno se nalaze u stanju raspadanja, da je u svijetu prisutna unutarnja sila koja goni čovječanstvo naprijed i nastoji doseći neko potpunije stanje. Na sličan način Arnold Toynbee (1889–1975) u djelu *Jedna studija o povijesti* (1934–1961) analizira 23 kulture u njihovom početku, usponu, vrhuncu i propadanju te ih nastoji povezati s postojećim visoko razvijenim religijama. Svima je zajedničko:

1. nezadovoljstvo sa sadašnjim stanjem,
2. težnja za nečim boljim ili nada u otkupljenje,
3. sudjelovanje u realiziranju otkupljenja – potpuniji oblici življenja.

OTKUPLJENJE SE REALIZIRA NAVIJEŠTANJEM

„Ali kada dođe punina vremena, posla Bog svoga Sina, rođena od žene, rođena pod Zakonom, da otkupi podložnike Zakona, da primimo posinjenje” (usp. Gal 4,4). To se dogodilo njegovim naukom, životom, trpljenjem, smrću i uskrsnućem. Što se tiče njegova nauka – to nas

studije

u našem razmišljanju naročito zanima – izvještavaju nam dva evanđelista. Matej: „Tada im se približi Isus te im reče: 'Dana mi je sva vlast nebeska i zemaljska. Zato idite i učinite sve narode učenicima mojim! Krsite ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga! Učite ih da vrše sve što sam vam zapovjedio! Ja sam s vama u sve vrijeme do svršetka svijeta” (28,18–20); Marko: „Tada im reče: 'Idite po svem svijetu i propovijedajte Radosnu vijest svakom stvorenju! Tko bude vjerovao i pokrstio se, spasiće se; tko ne bude vjerovao, osudit će se” (16,15–16).

VISOKA KULTURA NAVIJEŠTANJA

Isus je poslao svoje apostole i učenike da naviještaju svijetu i to iz Palestine, jedne od najkulturnijih provincija Rimskog Carstva. Aleksandar Veliki je 332. pr. Kr. donio u Palestinu grčku kulturu u obliku helenizma. Među najveća dostignuća grčke kulture spada također retorika ili govorničtvo. Grčka demokracija se temeljila na osvjedočenju mjesnih otaca, koji su odlučivali o ustavu i upravi grčkih gradova – država. Uspjeh u politici bio je ovisan o govorničkoj sposobnosti zastupnika demokracije. Vrhunac grčkog govorničtva dosegao je Demosten (384–322) svojim govorima protiv Filipa Makedonskog.

Slično, sigurno ne manje vrednovano, bilo je govorničtvo u Rimskom Carstvu, ta konzuli su morali svoje političke i vojne zamisli dati da se izglasaju u Senatu. Uspjeh je bio obično ovisan o spretnosti govornika. Još danas se Ciceron (106–43), svojim govorima protiv Katiline, smatra za jednoga od najvećih govornika svih vremena.

Ni Palestina, sa svojim židovskim stanovništvom, nije upravo ništa zaostajala za grčkim ili rimskim govornicima. Izraelski su proroci bili također veliki govornici, kad su morali uvjeravati obično tvrdokorne kraljeve i još više narod, koji je gledao nevjernim okom, u Božje nacрте. Osim toga Izraelci su bili visoko naobražen narod, tako da je većina jednostavnoga naroda znala čitati i pisati. Sinagoge su se brinule za obrazovanje naroda. Svaki Izraelac je imao pravo govoriti – razlagati Sveto pismo u sinagogi. To je primjer izvanredno visoke kulture naroda.

Obrazovati su se mogle i djevojke – Isusova majka Marija je proživjela mnogo godina u školi Hrama u Jeruzalemu – gdje su kasnije, kao i majke prije, djeca nastavljala vjersku tradiciju.

Iz Djela apostolskih znamo da je Petar u Jeruzalemu na Duhove držao govor – taj govor imamo u Dj 2,14–40 – a da je bio djelotvoran dokazuje činjenica, da se dalo krstiti tri tisuće ljudi (2,41). Sv. Pavao je bio također naobražen – bio je iskusan u svoj grčkoj i židovskoj mudrosti. Naročito se isticao kao djelotvoran govornik.

RAZLIČITI OBLICI NAVIJEŠTANJA

Kršćanske su zajednice na početku upotrebljavale sinagoge i sudjelovale su u tradicionalnom židovskom bogoslužju. Za sebe su slavile euharistiju. Čitanje Sv. pisma i objašnjenje te pjevanje psalama bio je središnji obred. Kod euharistije je u početku čitanje Sv. pisma bilo kao spomen na ono što je Isus Krist radio i učio. To je bila homilija.

Onako kako je Isus tri godine hodao sa svojim malim stadom učenika od kraja do kraja te učio, tako su sada apostoli hodali od kraja do kraja i naviještali da je Isus Krist Mesija.

Najprije su se obraćali Židovima i služili su se sinagogama. Ali uskoro se dogodilo da su predstojnici sinagoga počeli negodovati i da ih nisu pustili govoriti. Do prijeloma je došlo u Antiohiji, gdje su Pavao i Barnaba naviještali Isusa Krista Mesiju u sinagogi. Došao je skoro cijeli grad. Kad su Židovi vidjeli mnoštvo, prekipjela im je zavist te su počeli protestirati. Nahuškali su pobožne žene i mjesne poglavare, te su ih protjerali iz onih krajeva (Dj 13,13–52). Tada su dvojica pomenutih otišli propovijedati poganima. Međutim pogani, većina ih je bila grčke narodnosti, bili su helenistički visoko izobraženi. Trebalo im je govoriti izvanredno uvjerljivim jezikom i potpunom snagom osobnog uvjerenja. Sigurno je da je to bilo djelo Duha Svetoga. Međutim i čovjek–oruđe, to jest apostoli, morali su biti na zavidnoj razini.

Osim homilije i propovijedi, ili pripovjedanja o tome što je Isus činio i učio, te dokazivanja kako su se u njemu obistinila proročanstva o obećanom Mesiji, imamo još kerigmu, koja u

suženom obliku daje izvještaj o Isusu Kristu, naročito o njegovom trpljenju i smrti ili paraklezi. I konačno imamo još katehezu.

POMAGALA ZA PRIPRAVU NA KRŠTENJE

Za prijem Židova u kršćanstvo nije bilo posebnih poteškoća. Vjerovali su u jednoga Boga, dobro poučeni u vjeri i uvedeni u bogoslužje. Ako su prihvatili Isusa Krista kao obećanog Mesiju i preuzeli njegov nauk, bili su kršteni.

Teškoće su nastale kod prijema pogana u kršćanstvo. Oni su vjerovali u mnogo bogova i nisu bili, kao Židovi, uvedeni u točno određenu religiju i bogoslužje. Njih je trebalo temeljito pripremiti.

S tom je nakanom neki pokršteni Židov iz Sirije, između 50. i 70. godine p. Kr., sastavio Didahe ili Nauk dvanaestorice apostola, koji obuhvaća dvanaest stranica, sto citata iz Svetog pisma Starog zavjeta, dvjesto citata iz Novog zavjeta (od toga sedamdeset iz Pavlovih poslanica) s vjersko moralnim, liturgijskim i disciplinskim dijelom (Dermota, Katehetika, 39).

Sto godina kasnije nepoznati je pisac sastavio na grčkom jeziku tzv. Barnabinu poslanicu kao pomagalo za pogane koji žele stupiti u kršćanstvo. Najprije obrazlaže odnos Novog i Starog zavjeta, a zatim, po primjeru Didahe, prikazuje put tmine i put svjetla. Barnabina poslanica sve do 4. stoljeća bila je odgovarajuće sredstvo kršćanske inicijacije.

Istovremeno je u Rimu brat pape Pia I. (140–155) po imenu Pastor ili na grčkom Hermas (LThK 1933, VIII, 300) sastavio spis Hermanov pastir, koji nam otkriva uvod u kršćanstvo, a naročito „razvoj askeze unutar kršćanskog židovstva” (LThK 1960, V, 256). Ono što je za Siriju, Palestinu i Malu Aziju značila Didahe, a Barnabina poslanica za Afriku, Hermas je značio za Rim i ostale provincije Rimskog Carstva.

KATEKUMENAT

Uz Didahe, Barnabinu poslanicu i Hermanov pastir, i još neka druga pomagala za uvođenje u kršćanstvo i za prijem krštenja, u toku 2. 3. i 4. stoljeća u Rimskom Carstvu oblikovao se

katekumenat kao značajan oblik pripreme za prihvatanje kršćanstva. Na oblikovanje katekumena utjecali su dogmatski i moralni nauk kršćanstva te političko-socijalno-kulturne okolnosti helenističke kulture u sutonu Rimskog Carstva.

Dogmatski i moralni nauk kršćanstva

1) Kršćanstvo je pomoću grčke filozofije i objavljenog nauka, sadržanog u Svetom pismu i tradiciji, oblikovalo svoj vjerski nauk.

Ako se kršćanstvo htjelo potvrditi u tadašnjem kulturnom svijetu, moralo je znanstveno oblikovati svoj sistem vjerovanja. Stanovnici Rimskog Carstva bili su već siti mitološkog objašnjenja svijeta i tražili su znanstveno utemeljenu vjeru. Aleksandrijska katehetska škola na osnovi Platona i Antiohijska teološka škola na osnovi Aristotela uzele su u obradu kršćanstvo koje je nadolazilo iz židovstva. U tome su sudjelovala također druga središta kao npr. Jeruzalem sa svojim konzervativizmom, Mala Azija sa svojim naprednjaštvom i Rim sa svojom mjerom prosuđivanja.

Ako je grčka kultura do Aleksandra Velikoga bila vlasništvo izabranih velikih grčkih gradova, po njegovoj je smrti, 323. pr. Kr., postala u obliku helenizma vlasništvo svih pokrajina oko Sredozemlja. Tu su kulturu širili naročito trgovci i vojnici. Jednostavno građanstvo bilo je sposobno raspravljati o političkim, filozofskim, religioznim i drugim problemima s određenom informacijom i prodornošću u probleme. Ti se ljudi nisu zadovoljavali lijepim bajkama o bogovima za koje su znali da su bile plod mašte izvjesnih osoba. Bili su vjerni i htjeli su znati što je Bog sam o sebi rekao. Zatim su o tome raspravljali. Jedina vjera koja je mogla tvrditi da posjeduje Božju objavu zapisanu u knjigama bila je kršćanstvo. To je ljude, čija je narav bila religiozna, napajalo nadom te im davalo čvrstoću, snagu vjere. Kod oblikovanja vjerskog sadržaja koji se izražavao u simbolu ili vjeroispovijedi, sudjelovali su svi vjernici. Biskupi su bili glasnici vjere koju su ispovijedali njihovi vjernici. Prvi crkveni koncili bili su doživljaj za sve vjernike koji su po svojim biskupima predstavljali svoje vjersko uvjerenje.

2) Kršćanstvo je pomoću i u duhu rimskoga prava oblikovalo svoj moralni nauk. Židovstvo je imalo točno oblikovan moralni sistem. Farizeji su bili njegov čuvar. Međutim židovstvo je, upravo zбо stava farizeja, imalo jako malo utjecaja na ne-Židove. Kršćanstvo se sa Sv. Pavlom obratilo poganima, koji su bili Grci ili Rimljani ili narodi uključeni u Rimsko Carstvo. Kako je Grčka dala kršćanstvu na volju svoju filozofiju, tako je Rim dao na raspolaganje svoje juridičko gledanje na čovjeka i na državu. Sve je bilo osnovano na čovjekovoj prirodi i Deset božjih zapovijedi, i bilo je praktično izraz prirodno prava. Rimljani su željeli moralnu i pravnu obnovu. Zato je stanovništvo Rimskog Carstva s veseljem prihvatilo moralnu obnovu koju je nudilo kršćanstvo.

Rimsko Carstvo su „realizirali i vodili bogovi“

1) Religiozni karakter Rimskog Carstva. Rimljani su bili ljudi duboke vjere. Počeci i rast te uspon Rima bili su djelo bogova. Svećenici su bili državni službenici. Bogovi su bili osnivači rimske države, oni su je štitali i za nju se borili. Ratno vrijeme rimske države je bilo religiozni period. Najviša religiozno-politička funkcija bila je dana vrhovnom svećeniku – pontifex maximus, koji je imao zadatak da rimsku državu zastupa i predstavlja pred bogovima.

2) Patriotizam i sigurnost. Svaki podanik rimske države nije bio samo vjeran svojoj državi i domovini već je smatrao također svojom dužnošću da joj bude vjeran i da svoje građansko mišljenje usmjerava prema religiji koja časti bogove, ta oni su nosioci rimske države. Religioznost, koja se iskazuje u pietas = pobožnosti, prva je karakteristika pravog podanika rimske države.

3) Tko ne priznaje rimske bogove i rimsku religiju, bezbožnik je. Budući da je religioznost u Rimskom Carstvu bila politička stvar bogova, koji su štitali rimsku državu, svaki je bezbožnik bio neprijatelj države, izdajnik domovine, i zato zaslužuje najteže kazne kao što su pogubljenje, razbaštinjenje, oduzimanje imetka, gubljenje građanskih prava, izagnanstvo, rad u rudnicima, prezir i neprijateljstvo rimskoga naroda. Kad je

s carem Augustom (63. pr. Kr. – 14. p. Kr.) nastupilo augustovo doba, koje je sabralo u Rimu pjesnike: Virgilija, Horacija, Ovidija i kad je prestala postojati republika te su inaugurirali carstvo, car, koji je već bio pontifex maximus = vrhovni svećenik, preuzeo je božji naslov i zahtijevao božje čašćenje.

4) Židovstvo ima slične religiozno-političke poglede. Ulogu množine bogova, koji žele štiti rimsku državu i na kraju još božje čašćenje cara, igra kod Židova Jahve, jedini, uzvišeni, neizrecljivi Bog. On je sklopio sa svojim narodom savez: Izraelci će izvršavati volju Božju, a on će ih štiti. Uz njega nema nijednog drugog boga. Cjelokupna povijest Božjeg naroda je boj Izraelaca, to jest onih koji vjeruju u jednoga Boga, protiv pogana koji imaju mnoštvo bogova.

Židovstvo je također odbacivalo svako čuvstveno predstavljanje božanstva. Rimljani su pak sa svoje strane, upravo protivno, svakome bogu postavljali hram s odgovarajućim kipom. Također je kršćanstvo u prvim stoljećima veoma rijetko upotrebljavalo likove religioznih osoba. Kršćanstvo je prihvatilo jednoobrazno političko-religiozno gledanje Židova, samo je umjesto Boga Jahve postavilo Presveto Trojstvo i Isusa Krista kao utjelovljenu Drubu Božansku Osobu. Tu nije bilo mjesta ni za jednog drugog boga. Kršćani su odlučno odbacivali svaku povezanost i zbližavanje s rimskom religijom i njenim bogovima.

5) Kršćani su neprijatelji države. Budući da kršćani nisu pristali ni na kakvo zbližavanje vjere u jednoga Boga i njegovog sina Isusa Krista s rimskom državnom vjerom, postali su neprijatelji rimskih bogova i time neprijatelji rimske države. Smatrali su ih bezbošcima. Budući da su bogovi kršćane upravo tako odbacivali kao i oni njih, slali su na rimsku državu koja ih je trpjela u svojoj sredini teške kazne, kao što su bili potresi, poplave, požari. Zato ih je narod mrzio i uzrok za nesreće bio je prebačen na kršćane.

6) Progon kršćana. Kršćanstvo opada s carskim periodom rimske države. Budući da su carevi iz religiozno-političkih razloga – bogove je trebalo pridobiti s darovima – tražili od svih podanika bogočašćenje, došli su na red i kršćani da izvrše tu građansku i rodoljubnu dužnost.

Međutim oni su se oduprli, jer po svojoj savjesti nisu mogli uz Presveto Trojstvo i Isusa Krista moliti i na božji način častiti druga božanstva. Time su postali neprijatelji države i neprijatelji rimskih bogova. Zato ih je trebalo istrijebiti i uništiti. To je značilo progon kršćana.

Kod prosječnih podanika rimske države raširilo se mišljenje da su kršćani neprijatelji države i da sve nesreće pogađaju ljude zbog kršćana, koji su neprijatelji bogova. Osim toga zbog nerazumijevanja euharistije bili su uvjereni da kod svojih bogoslužnih obreda kolju djecu, piju ljudsku krv i jedu ljudsko meso. Prosječni podanici su se bojali kršćana, ako već nisu bili neprijateljski raspoloženi. Prvi progon kršćana pod Neronom, godine 64, imao je kao uzrok požar Rima, koji su bogovi dopustili zbog bezbožnosti kršćana. Iz povijesti znamo da je u tristo godina bilo 16 progona kršćana i da je u doba vladanja 9 careva umrlo mučeničkom smrću na milijune kršćana.

7) Odredba cara Trajana (98–117) – dvojsekli mač. Car Trajan je odredio da kršćane, bez obzira na jasne državne propise zbog bezboštva, ne treba policijski proganjati. Ako ih netko optuži zbog bezboštva, treba povesti protiv njih pravni postupak sa svim posljedicama koje smo već napomenuli. Ta carska odredba bila je povod najpodlijim spletkama, tužbama, osvetama, pohlepama itd. Ako se tko koga htio riješiti, jednostavno ga je mogao tužiti da je kršćanin. To je bio povod za pljenidbu i progon.

Izgled i istina

Ovo što smo govorili o religiozno-političkom karakteru rimske države, jedna je strana medalje. Ali postoji i druga strana, ona istinitija i daleko djelotvornija, bar na dulje vremensko razdoblje: to su sile i silnice, koje s unutarne strane tešu rimsku državnu vjeru.

1) Želja za vlašću rimskih božanstava i odsutnost odrješenja. Rimski su bogovi doduše bili strpljivi, ali su željeli vlast. Htjeli su vladati, a puštali su i drugima da vladaju, ali je njihova riječ bila vodeća. Rimski su podanici bili uvjereni da bogovi štite državu zato da rimskim podanicima bude dobro.

Međutim ljudi, naročito oni koji su bili uvedeni u filozofsko mišljenje neoplatonizma, odbacivali su tu sebi samodovoljnu vjeru. Osjećali su svoje ljudsko ništavilo i nedorečenost, htjeli su iz toga stanja izaći i biti oslobođeni svih problema, tegoba i ograničenja. Pomanjkane odrješenja i samozadovoljstvo sa stanjem u kojem se ljudi nalaze, navelo je ljude koji su duboko mislili i naročito niže slojeve i robove da istupe iz državne vjere.

2) Moralna pokvarenost i razvrat. S helenizmom je s Istoka, gj. iz Perzije, Mezopotamije i Indije te s Juga, iz Afrike, naročito Egipta, došao moralni razvrat. Na početku su takvo oslobođenje smatrali za veliku dobit i predavali su mu se bez ikakvog ograničenja. Pred tim je valom moralne pokvarenosti i čednost istinitog Rimljanina ili virtus vere romana prestajala. Razuzdani je život zahtijevao ogromne svote novaca. Oni koji su imali političku moć, također su se nedozvoljenim sredstvima pobrinuli za to da im ništa ne manjka. U takvim su prilikama trpjeli najniži slojevi stanovništva, naročito robovi.

3) Rimski bogovi nisu više sposobni braniti rimsku državu. Postupno prekoračenje limesa, to jest rimske utvrđene državne granice, od strane tuđih naroda na azijskoj granici u Mezopotamiji, Perziji i Armeniji, te u Evropi od germanskih naroda, iza kojih su već čekali Slaveni, te nesposobnost rimskih legija da ih brane, sve je to dokazivalo da bogovi nisu nepobjedivi i da zaista gube moć. Time je propadala i vjera u rimske bogove, kao i vjera u božanski izvor Rimskog Carstva.

4) Filozofski racionalizam odbacuje bajke o bogovima. Rimski podanici, vezani helenističkim racionalizmom, nisu više podnosili ni grčku mitološku mješavinu i tvorevinu, ni plitkosti rimske državne vjere. S druge im je strane sve ugodnija bila vjera u jednoga, svemogućega i providnosnoga Boga, koji je sve stvorio i svime upravlja. Osim toga je sam govorio i njegova je riječ zapisana u svetim knjigama. Razum, pomoću filozofije, razmišlja o Božjoj riječi i gradi nov svijet religije, bez ikakvih primjesa mašte i izmišljanja. I priznanje kršćanstva da je ljudski razum nesposoban obuhvatiti puninu, širinu i dubinu Boga bilo je drago ljudi-

ma, jer se time isticala uzvišenost Boga nad čovjekom i svime što je stvoreno.

Podanici Rimskog Carstva očekivali su nešto novo, veliko i osloboditeljsko. Znali su da mora doći međutim smjer, od kuda bi trebalo to doći, bio im je nepoznat.

Oblikovanje katekumenata

Iako je židovstvo bilo vjera u jednoga samoga Boga, dok je rimska državna vjera častila mnogo bogova, i bez obzira što židovstvo nije ni dalo Jahvu među rimske bogove, kao što nije ni prihvatilo nijedno rimsko božanstvo, rimska je država dopuštala židovsku religiju i njene karakteristike. Budući da su Rimljani smatrali prištaše Isusa Krista jednim ogrankom židovstva, i kršćani su mogli bez većih poteškoća razvijati svoje aktivnosti. Međutim kad su Isusove privrženike pogani počeli nazivati „kršćanima“, najprije u Antiohiji (Dj 11,26) i kad su se Židovi sve više opirali rimskoj prevlasti, te time utjecali na ograničavanje vjerskih sloboda, za kršćane je došlo vrijeme progona. Prvi krvavi progon je buknuo, kao što je već rečeno, god. 64. pod Neronom u Rimu. Nakon toga su se okrutno ponašali prema Židovima u Palestini, a djelomično i prema kršćanima Vespazijan (69–79) i Tit (79–81) te nato još Domicijan (81–96), Trajan (89–117), Marko Aurelije (161–163), Septimije Sever (193–211), Maksimin Tračanin (235–238), Decije (249–251), Valerijan (153–160), Aurelijan (170–175) i Dioklecijan (284–305). Nekako svakih 20 godina dolazilo bi do novih progona, tako da su kršćani bili u stalnoj smrtnoj opasnosti. Što kršćane nisu stalno krvavo progonili, bilo je u velikoj mjeri ovisno o pomanjkanju oduševljenja državnih organa ili o popuštanju stanovništva, koje nije kršćane tužilo zbog njihove protu-državne vjere. Međutim Damoklov mač progna je visio nad kršćanima sve dok Konstantin Veliki nije 313. god. Milanskim ediktom proglasio kršćanstvo nakon državne poganske vjere, jednakopravnom religijom. Kršćani su inače bili hrabri ljudi, i ponosni na svoju vjeru, te se nikada nisu pokolebali u svom uvjerenju – uvijek su bili spremni za to uvjerenje umrijeti. Međutim kršćanska mudrost i providnost savjetovale

su također sve moguće korake za zaštitu života. Stoga su oblikovali izvanredno stroge zaštitne mjere za prijem u kršćanstvo:

1) Temeljita pouka. Pripravnici za krštenje morali su znati napamet simbolon ili vjeroispovijed te su ga do takve mjere trebali razumjeti da ga mogu braniti pred protivnicima. Svaki je vjernik morao znati u svojoj okolini sam braniti svoje vjersko uvjerenje.

2) Strogo dokazano i doživljeno moralno življenje u skladu s kršćanskim moralnim naukom.

3) Sigurnosne mjere da se kandidat–katekumen ne bi pomiješao među kršćane kao špijun, te ih izdao državnim vlastima sa svim strašnim posljedicama. Tu je bila aktivna neka vrsta tajne službe, koja nije djelovala protiv države, već je štitila kršćane. Upravo su radi te tajnovitosti neki kršćane još više odbacivali.

4) Povjerljivo vodstvo kandidata za prijem u kršćanstvo od strane prvih vjernika, koji su sami došli do kršćanstva u strogoj selekciji. Biskupa, zbog opasnosti od progona, katekumeni uopće nisu poznavali do obreda krštenja. Ti su ljudi poznavali teški život kršćanskog vjernika i tražili da svatko brani samoga sebe i svoju vjeru.

Karakteristike kršćana obraćenih po katekumenatu

1) Moralna čvrstoća. Onaj, tko se u Rimskom Carstvu, gdje je u prva tri stoljeća bila raspisana smrt za kršćane, odlučio za kršćanstvo, nije bilo mjesta za ljudsku proračunatost, koristoljublje, prednost, častohleplje, već prije svega siromaštvo, pomanjkanje, a ne ugodan ekonomski položaj, bez ugleda u društvu, odbaceni i prezreni zbog kleveta bezbožnosti i neprijateljstva prema vlastitoj domovini, imaju pečat neprijatelja broj jedan, bez izgleda su u političkom i društvenom napredovanju, vreba stalna smrtna opasnost njihovu obitelj i rođake. To su bili krepki, čvrsti, snažni i nepokolebljivi ljudi.

2) Religiozna usmjerenost. Razlog zbog kojega su ti ljudi sve podnijeli i bili spremni sve žrtvovati, samo da bi mogli biti kršćani, bila je njihova religiozna potreba, čak i nužnost. Osjećali su da dotadanji način života, bez obzira

na sve ugodnosti i prednosti, za njih nije imao smisla. Štoviše, osjećali su da se moraju osloboditi i odriješiti tog položaja u kojem su se nalazili.

3) Moralno nezadovoljstvo. Kršćanstvo se odlučno zauzimalo za dostojanstvo ljudske osobe. To je privlačilo naročito žene, koje su u rimskoj državi imale drugostepeno mjesto, te su i službeno bile manje vrijedne od muškaraca. Muškarci su smatrali žene sredstvom vlastitog osobnog ugleda, roditeljicom djece svoga roda i vojnika državi, i ne kao zadnje, sredstvom za svoje tjelesno uživanje i izživljavanje. Takvo je stanje bilo protiv osnovnog usmjerenja ljudske osobe za jednakost – ravnopravnost i poštovanje. Naročito činjenica da je žena u poganskoj vjeri bila sredstvo za uživanje muškarca, i da je iz toga proizlazila nemoralnost, snažno je odbijalo žene od poganstva te ih je vuklo kršćanstvu.

4) Ropstvo i robovi. Posebnu vrstu katekumena tvorili su robovi, to znači ljudi koji nisu imali pravo raspolagati samim sobom, jer ih nisu smatrali osobama, već stvarima. Vlasnik roba (robovlasnik) mogao je učiniti s robom što god je htio. To su bila bespravna, zapostavljena, prezirana ljudska bića, koje su slobodnjaci prezirali zbog njihova siromaštva, manje socijalne vrijednosti i pomanjkanja dostojanstva. Ulaskom u kršćanstvo robovi nisu mijenjali svoj pravni položaj i još su uvijek ostajali vlasništvo svog gospodara, ipak su osjećali zadovoljstiju u svom ljudskom dostojanstvu, ta bili su Božja djeca i time braća i sestre svih ljudi, također i svojih gospodara. Robovi su u kršćanstvu vidjeli izlaz iz svog bespravnog položaja i manje socijalne vrijednosti. Robovi su kršćanstvom mogli sve dobiti i skoro ništa izgubiti.

Daljnja sudbina katekumenata

Katekumenat je oblik nviještanja koji se razvio u prvim stoljećima kršćanstva zbog ugroženosti egzistencije (smrt, razbaštinjenje, progonstvo, rad u rudnicima, žigosanje terminom neprijatelja naroda i države), i po nestanku takvih izvanrednih prilika takav je oblik sam iščeznuo. Crkva nikad nije ukinila katekumenat, sam je prestao djelovati i postojati.

Katekumenat je postigao svoju najveću djelotvornost za vrijeme najgorih i najžešćih progona, jer su se upravo u takvim vremenima najstrože brinuli za temeljito poučavanje i moralni izbor te moralno oblikovanje katekumena.

U vrijeme proglašenja vjerske slobode i ravnopravnosti s državnom poganskom vjerom, od 313. do 394. godine, kad je Teodozije Veliki odbacio poganstvo i odredio da se svi podanici Rimskog Carstva u nekoliko slijedećih desetljeća moraju obratiti na kršćanstvo, kršćanstvo se nalazilo u položaju natjecanja i dokazivanja više religiozne kvalitete u odnosu na poganstvo.

U to se vrijeme obratio na kršćanstvo među ostalima i sv. Augustin (god. 379). Kršćanstvo je naročito iz snage mučenika prvih stoljeća crpilo neizmjernu životnu snagu i također se bez pomoći državnog aparata potvrdilo u slobodi. Zato je odredba Teodozija Velikog iz godine 394, da svi podanici rimske države moraju postati kršćanima, kršćanstvu učinio veoma lošu, ili bar dvojbenu uslugu, jer je otvorio vrata činjenici da su se kršćanima počeli nazivati također ljudi koji nikako nisu zaslužili da nose taj znak posebnog odličja.

Budući da su se u razmaku od nekoliko desetljeća trebali na kršćanstvo obratiti milijuni i milijuni podanika rimske države, nije bilo više moguće svo to mnoštvo temeljito poučiti u vjeronauku, niti ih prije krštenja moralno ispitati da li su sposobni i voljni živjeti po kršćanskom moralu. Katekumenat je izvršio svoj povijesni zadatak temeljite pouke u kršćanstvu i stroge probe moralnog života u smislu kršćanskog moralnog nauka. Kad su vanjski uvjeti za takav način prijema u kršćanstvo nestali, nestao je i sam katekumenat.

Da li je katekumenat taj oblik naviještanja koji je Isus Krist na zadnjem susretu preporučio svojim učenicima riječima: „Pođite i učite sve narode”, odnosno „Navijestite Evanđelje svakom stvorenju”, to je pitanje na koje je teško odgovoriti. Velika većina ljudi živi na neki određeni način, ali nije sposobna da taj način života također razumski opravda i utemelji. Isus Krist nije imao namjere osposobiti ljude za apologete svoje nauke, već ih pripraviti da jednostavno dosljedno žive po njegovim uputama. Upravo zato Isus Krist ne traži moralnu dovrše-

nost, koja bi sa sigurnošću isključila grijeh i grešnost, već je, po riječi sv. Pavla, prije svega usmjeravanje k moralnom životu.

To je također ocjena katekumenata kao vrste naviještanja s katehetskog stanovišta: katekumenat je oblik naviještanja za posebne okolnosti; određuje ga egzistencijalna ugroženost navjestitelja i prijemnika vijesti, koja traži da se pripravnik za ulaz u kršćanstvo temeljito pouči i moralno okrijepi, da zna svoj izbor potvrditi također mučeništvom. Nešto takvo vjerojatno Isus Krist nije zahtijevao od svih svojih učenika, iako je to bio potpun oblik preuzimanja njegovog životnog programa.

Osnovna razlika katekumenata u rimskom carstvu i današnji položaj

Katekumenat je pomogao kršćanstvu da rimska državna poganska vjera odigra svoju povijesnu ulogu i da na njeno mjesto dođe kršćanstvo. To se dogodilo u sasvim religioznom miljeu: podanici Rimskog Carstva su bili vjerni, rimska država je bila građena na bogovima i zato religiozna do te mjere da je bila uzor teokracije (theos = bog, krato = vladam), što znači da su bogovi utemeljili, vodili i branili državu. Biti nereligiozan ili bezbožan značilo je biti neprijatelj države i čovječanstva.

Danas je položaj sasvim drukčiji. Danas se suočavamo sa službenim ateizmom marksističko-lenjinističkog kova, gdje je ateizam proglašen za državnu „vjeru” i obuhvaća skoro dvije milijarde ljudi. Tome moramo dodati i praktični ateizam, koji inače ne odbacuje Boga, ali ljude napućuje na takav način života kao da Bog ne postoji. To opet daje milijardu ljudi. Ako zbrojimo službeno proglašen ateizam i praktično življeno bezboštvo, dolazimo do činjenice da skoro polovica čovječanstva živi bez Boga. To je sasvim drukčiji položaj od onoga koji je bio u Rimskom Carstvu, gdje su svi bili religiozni i gdje se javilo pitanje koja religija, poganstvo ili kršćanstvo treba biti državna vjera.

Danas Isusova poruka: „Idite i učite sve narode” ima drukčije značenje. Tada su ljudi bili vjerni i priznavali su, kao samo po sebi razumljivo, činjenicu da postoji jedan Bog (Židovi) ili više bogova (pogani) i trebalo je obratiti pravoj

vjeri inače vjerne ljude. Danas treba najprije nevjernike – ateiste – bezbožnike učiniti vjericima, a od njih kršćane.

Što suvremeno naviještanje može preuzeti od katekumenata

Svakako, katekumenat je tako djelotvoran način naviještanja da nas navjestitelje s kraja 20. i početka 21. stoljeća te 3. tisućljeća zanima, u čemu možemo crpsti iz primjera katekumenata i što je moguće od njega naučiti. Znamo također da se danas mnogo religioznih pokreta naziva po katekumenatu i da crkveno vodstvo „katekumenat” i njegove pastoralne sastojke preporuča kao djelotvorno naviještanje u današnje vrijeme.

A. ŠTO NE MOŽEMO OBNOVITI

1) Egzistencijalna ugroženost. Isus Krist je došao na svijet kad je po cijelom svijetu vladao mir: „toto orbe in pace composito”; na njegovom su rođenju anđeli pjevali: „Mir ljudima na zemlji”; Isusa Krista zovemo „Knezom mira”; kod euharistije pet puta molimo za mir ili ga spomenemo. Mir je jedno od osnovnih dobara za koje se bori kršćanstvo, jer se samo u miru može razvijati redoviti kršćanski život. Katekumenat i njegov način naviještanja namijenjen je za naviještanje u smrtnoj opasnosti i egzistencijalnoj ugroženosti.

2) Djelotvornost koja proizlazi iz egzistencijalne ugroženosti. Kad se čovjek brine za život, za imetak, život najbližih članova obitelji, domovinu i osnovne životne uvjete, pripravljen je učiniti sve, i najveće žrtve. Spreman je na herojska odricanja i junačke čine. Herojski su čini obično odgovor na vanjske opasnosti i prisilu, što znači da nisu potpuno slobodni i čovjek ih ne bi učinio da su životni uvjeti normalni.

Katekumenat je izrastao iz osnovne egzistencijalne ugroženosti, a ne iz normalnih uvjeta urednog ljudskog života, koji nazivamo mir. Zato su bilo temeljna pouka koja gleda smrti u oči, bilo moralna sigurnost koja pretpostavlja junačko opredjeljenje za život, nešto izvanredno i ne mogu biti predmetom normalnog

naviještanja i preduvjet za kršćansko življenje.

3) Kao katekumene su primali samo odrasle osobe, koje su zbog strogog izbora bile nekakva elitna grupa u mnoštvu prosječnih ljudi. Isus Krist pak nije bio poslan da ozdravlja zdrave, da se brine za moralno ispravne i da pomogne onima kojima život ništa nije uskratio, već da ozdravlja bolesne, da pomogne siromasima i onima koji se nalaze na rubu života. Treba oslobađati i pomagati naročito njih (prispodoba o izgubljenoj ovci, o izgubljenom sinu, o izgubljenoj drahmi). Od tih bolesnih, siromašnih i odbačenih na rub života ne možemo zahtijevati nikakvu doktrinarnu pripravu, nikakvu moralnu sigurnost da će uvijek biti vjerni Božjem nauku i da nikad neće biti žrtve ljudskih slabosti. Katekumenat, kao poučavanje neke moralne elite spada u izvanredna vremena, dok je naviještanje Isusa Krista namijenjeno svim ljudima, naročito siromašnima, zapuštenima i odbačenima.

4) Visoka razina religioznosti. Stanovništvo Rimskog Carstva bilo je odlučno religiozno. Rimsko je država bila sastavljena od mnogih naroda. Svi su ti narodi imali svoju religiju. Rimsko država nije nikome nametala svoju vjeru, već je bila spremna da preuzme od tuđih religija najdjelotvornija božanstva. Rimsko država progonila bezboštvo jer je ono bilo opasnost za rimsku državu. Položaj je danas potpuno drukčiji: danas je vrijeme naleta ateizma i bezboštva.

5) Visoka razina kulture. Lukino evanđelje na početku izvještava kako su jednostavni židovski vjernici bili sposobni u najvišem pjesničkom obliku, u himnima, izražavati svoja religiozna doživljavanja. Marija pjeva Bogu svoj hvalospjev „Veliča duša moja Gospodina” (1, 46–55), Zaharija se zahvaljuje Bogu za prekrasne stvari koje je učinio njemu i njegovoj obitelji (v. Neka je hvaljen Gospodin, Bog Izraelov, 1,68–79), starac Simeon se Bogu zahvaljuje u „Sad možeš, Gospodine, otpustiti slugu svojega da, prema riječi tvojoj, ide u miru, jer mi oči vidješe spasenje tvoje” (2,29–32), i proročica je Ana upravo tako hvalila Boga, iako evanđelist nije zapisao njene riječi (2, 36–38). Nije moguće tvrditi da je kulturna razina židovskog naroda i visoki stupanj jezič-

nog izražavanja prouzrokovao helenizam, ali je svakako sigurno da nakon tristogodišnjeg prisustva helenističke kulture (Aleksandar Veliki je donio helenističku kulturu u Palestinu god. 332) ni Palestina nije mogla ostati izvan sveopćeg kulturnog života rimske države.

I kršćani su u Rimskom Carstvu „disali” helenistički, to jest u smislu grčke kulture kakvu je prihvatila rimska država. Luka, sastavljač trećeg evanđelja, bio je liječnik, Matej, sastavljač prvog evanđelja, bio je visoki financijski službenik, sv. Pavao je bio obrazovan u svoj židovskoj i grčkoj mudrosti. Kršćanstvo se odmah uključilo u tok helenističke kulture, kako dokazuju prvi kršćanski spisi: Didahe, Herma, Klementova poslanica i dr., koji dokazuju dobro poznavanje svih kulturnih tokova.

Također oblikovanje kršćanske dogme, koja je naročito – s ljudske strane – plod visoke filozofske spekulacije, ne bi bilo moguće bez temeljitog poznavanja stoičke filozofije, Platona i Aristotela (Katehetska škola u Aleksandriji njegovala je Platonovu filozofiju, Antiohijska teološka škola pak Aristotelovu). Ipak to nije samo za izabranike i rijetke poznavaoce, već za široki krug vjernika, koji je sudjelovao u razmišljanjima o osobi Isusa Krista na temelju tradicije i Evanđelja. Takvo sudjelovanje vjernika u raščišćavanju kršćanske istine kršćanstvo, bez obzira na progonstva, nikad više nije doživjelo.

Sve što je došlo prodorom Germana u petom stoljeću, i kasnije Slavena u šestom, bilo je barbarsko, kaže se, te da je postavilo kulturni život na najniži stupanj primitivnih naroda, koje je zatim kršćanstvo snagom jasno opredijeljenog nauka i morala oblikovanog u vrijeme helenističke kulture, počelo njegovati. Kršćanstvo je manje s Evanđeljem i tradicijom nego s točno opredijeljenim naukom vjeroispovijedi i Očenašem te pomoću liturgijskih obrazaca pokrstilo i kultiviralo Evropu barbarskih Germana i Slavena.

B. U ČEMU NAM KATEKUMENAT MOŽE SLUŽITI ZA UZOR I OSLOMAC

1) Svako povijesno doba ima svoj karakteristični oblik naviještanja. Isus Krist svojim učenicima nije zapovjedio na kakav način moraju

naviještati Evanđelje svem stvorenju, već im je odrješito rekao da moraju naviještati djelotvorno, tako da se ljudi obrate i daju krstiti. Način naviještanja ima svoju potvrdu u djelotvornosti: način koji je najdjelotvorniji i najbolji je. To sve ovisi od okolnosti.

Kad bi me sad netko zapitao kakvo sredstvo ili kakav se način meni čini za naše vrijeme najdjelotvornijim, bez daljnjega bih se odlučio za audiovizualna sredstva, koja se temelje na dostignućima našeg vremena i za naviještanje u obitelji.

2) Sposobnost prilagođavanja prvih kršćanskih stoljeća, kojima je bila krlatica: „samo da se naviješta Krist”, bila je vodilja njihovog ponašanja. Pomislimo samo na žrtvu koju su doprinijeli kad su se oslobodili židovske tradicije iz koje smo ponikli, i prihvatili se sasvim novog helenističkog mišljenja i života, kad su napustili slikovito orijentalno izražavanje u prisporobama i prihvatili se logičkog mišljenja grčke filozofije. Da nisu to učinili, danas ne bi bilo kršćanstva, jer Bog ne bi pravio čudesa zbog ljudske otupljenosti i neprilagođavanja. Pri tome je bilo veoma mnogo pokusa i zabluda. Jedni su se dali poučiti Duhu Svetom koji je djelovao u Crkvi, a drugi su pak tvrdoglavo išli putem naprijed i prije ili kasnije bi propali i napravili veliku štetu i sebi i drugima.

To znači da i danas treba tražiti nove putove i otvarati neslućene mogućnosti. Inicijativa, osobni poticaj, hitno je potrebna, međutim pod vodstvom Duha Svetoga koji djeluje u Crkvi.

3) Čvrsta odlučnost da se primijene sva sredstva koja su na volju za naviještanje. U vrijeme progona prosječan kršćanin bi rekao: „ad impossibilia nemo tenetur = nemoguće nitko nije dužan učiniti.” Međutim to su bili ljudi čija imena povijest uopće ne spominje, no koja su zapisana u „knjizi života”. Oni su pokušali sve, čak i ljudski „nemoguće” i Božjom su pomoći uspjeli.

4) Ne uzimati u obzir to što će ljudi reći, ili kakav će biti daziv javnog mnijenja. Kršćanstvo nikad nije bilo svijetu po volji, već je uvijek išlo protiv struje određenog vremena. Ne radi se o tome da prkosimo, već da vršimo Isusovu zapovijed: „Idite i učite sve narode i krstite ih!” Jasno je da će to izazvati otpor onih koji zastu-

paju drukčija stanovišta i vide otkupljenje i održavanje svijeta u drukčijim prilikama. Međutim u takvim se okolnostima nalazio i Isus Krist i zbog takvih se okolnosti nije odrekao svoga zadatka i poslanja.

KATEKUMENAT U SUVREMENOJ CRKVI

Katekumenat Prve Crkve je završio svoj uspješni zadatak naviještanja godine 394. kad je car Teodozije Veliki postavio kršćanstvo za rimsku državnu vjeru i odbacio dotadanju pogansku religiju. Obraćanje kršćanstvu i krštenje postali su politička stvar u službi obnove države, gdje je kontrola onih koji su prihvatili krštenje bila nemoguća. I sama je Crkva, koja je do tada brižljivo bdjela nad prihvatom novih članova u kršćansku zajednicu, postala dio državnog aparata i morala se prilagoditi novim okolnostima, a ove su zahtijevale pojednostavljeni postupak za prijem u kršćanske redove. Time je bio određen kraj katekumenatu. Novi su se narodi obraćali na kršćanstvo pomoću misionarske propovijedi.

Međutim uspomena na naviještanje u obliku katekumenata ostala je duboko utisnuta u dušu kršćanstva. Navjestitelji su se stalno pozivali na katekumenat, koji je dao tako čvrste, odlučne i jake vjernike, koje smrt ni gubitak svih svjetovnih uvjeta za život nije moglo odvratiti od njihovog kršćanskog uvjerenja. Spomen na katekumenat u ovom ili onom obliku pokušali su povratiti misionari početkom novog vijeka, kad su se bili uputili nepoznatim poganskim narodima u Ameriku, Aziju, Afriku i Oceaniju. Međutim uskoro su prešli na način misionarskog naviještanja, koji su već prije tisućljeća obratili na kršćanstvo germanske i slavenske narode. Možda su upotrebljavali izraz „katekumenat”, međutim neki strog postupak iz doba prvih stoljeća sa stalnom opasnošću od progona nije bilo potrebno obnavljati. To je značilo odbacivanje katekumenata u pravom značenju te riječi.

TEMELJITE KULTURNE PROMJENE NAKON DVAJU RATOVA U XX. STOLJEĆU

Položaj se temeljito promijenio nakon političkih, kulturnih, znanstvenih, tehnoloških i so-

cijalnih preoblikovanja nakon I. svjetskog rata (1914–1918) i II. svjetskog rata (1939–1945). Crkva se našla pred masovnom nevjerom ili čak pred organiziranim ateizmom. Tražila je nove oblike i putove naviještanja i između ostalog uzela u obzir i katekumenat. Što različiti organi i dokumenti misle pod riječju „katekumenat”, treba u svakom primjeru pojedinačno odrediti. Ni u jednom se slučaju ne radi o klasičnom obliku naviještanja iz prvih stoljeća kršćanstva, no moguće je da se radi o kakvom obliku posredovanja kršćanskog naviještanja za izvanredne okolnosti.

Izgleda da se katekumenat u suvremenom svijetu još najbolje približio prvobitnom obliku iz doba progonstva u onim zemljama gdje je kršćanstvo danas osuđeno na smrt. Tamo je za širenje kršćanstva i prijem u kršćansku vjeru krštenjem određena smrtna kazna, izgnanstvo, rad u koncentracionim logorima, gubitak ljudskih prava i gubitak sredstava za život.

KATEKUMENAT U OCJENI SUVREMENE CRKVE

Treba razlikovati ustanove naviještanja i ustanove uvođenja, koje su iz apostolskog duha suvremene Crkve spontano nastale naročito u pokoncilsko doba i kojima su svoje odobrenje dale bilo mjesna, bilo univerzalna Crkva i službeni dokumenti kojima Crkva zauzima svoje stanovište prema katekumenatu. Sada još želimo navesti glavne crkvene dokumente koji važe za katekumenat za svu univerzalnu Crkvu.

POTREBA ZA KATEKUMENATOM

Potrebu za katekumenatom izražavaju Konstitucija o svetom bogoslužju („Potrebno je obnoviti katekumenat za odrasle” – 64), Odluka o misionarskoj djelatnosti Crkve („One koji su od Boga po Crkvi prihvatili vjeru u Krista, treba bogoslužnim obredima uputiti u katekumenat” – 14), Odluka o pastirskoj službi biskupa („Biskupi neka se brinu da se opet obnovi ili bolje prilagodi pouka odraslih katekumena” – 14), Opći katehetski pravilnik iz godine 1971 („Predstojnici neka za svaku staros-

nu dob i za svaki povijesni položaj priskrbe i omogućće takav oblik službe Riječi Božje da je može svatko, bilo pojedinac, bilo zajednica, prihvatiti u onom duhovnom raspoloženju u kojem živi” – 20), Apostolska poticajna poruka o evangelizaciji Pavla VI. iz god. 1975. („Ne da smo malo zanemarili odgoj djece, s druge je strane očito da je zbog sadašnjih prilika za veliki broj mladih i odraslih, koji bivaju obuhvaćeni milošću i polako otkrivaju Kristovo lice te osjećaju potrebu da mu se daruju, sve potrebija katehetska pouka u obliku katekumenata” – 44), Catechesi tradendae = Posredovanje kateheze Ivana Pavla II. iz god. 1979 („U Prvoj su Crkvi katekumenat i priprema za krštenje bili jedna i ista stvar. Iako je Crkva svoje postupke na tom području u starim kršćanskim zemljama promijenila, iako ih nije nikada odbacila, upravo se događa obratno, da ga obnavljaju; u misionarskim Crkvama čak ga veoma primjenjuju” – 23), Poslanica Biskupske sinode Božjem narodu iz godine 1977 („Uzor svake kateheze je katekumenat” i Katehetski dokument Jugoslavenskih biskupa – „Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri” iz god. 1983 („U misijskim zemljama mladi i odrasli dobivaju za pripremu na krštenje poseban oblik kateheze, koji zovu katekumenat. Danas se sve više dokazuje da je to oblik kateheze koji treba prilagoditi suvremenim prilikama života, uvesti ga također u zemlje koje su odavno kršćanske. U tim zemljama naime mnogi prihvaćaju krštenje u odrasloj dobi, drugi pak, iako su već bili kršteni kao djeca, trebaju ponovno evangelizaciju da bi se uveli u vjerovanje kršćanske zajednice i prihvatili vjeru kao osobni slobodni izbor” – 25m4).

Iz navedenih citata jasno se vidi volja Crkve da oživi i potiče katekumenat.

OBLICI KATEKUMENATA

Dok je volja Crkve da obnovi katekumenat jasno vidljiva, određivanje oblika kako da se oživotvori katekumenat i koje bi zadatke trebao obuhvatiti veoma je različito.

Komu je katekumenat namijenjen? Konstitucija o svetom bogoslužju smatra da je on namijenjen odraslima, Odluka o misionarskoj

studije

aktivnosti Crkve da je on namijenjen svima koji su od Boga po Crkvi prihvatili vjeru u Krista, Odluka o pastirskoj službi biskupa kaže da je za odrasle katekumene, a Opći katehetski direktorij pak da je namijenjen pojedincima i zajednicama. Apostolska pobudnica o evangelizaciji predviđa katekumenat za mlade i stare, Catechesi tradendae pak za sve koji se pripremaju na prijem sakramenata. Poslanica biskupske sinode namjenjuje katekumenat odraslima, Jugoslavenski biskupi pak u katehetskoj listini namjenjuju katekumenat onim odraslima koji žele prihvatiti krštenje, a i onima koji su kao djeca kršteni, ali su zanemarili vjerski odgoj. Iz navedenoga se može zaključiti da Crkva namjenjuje katekumenat svima, bilo mladima, bilo odraslima, koji se pripremaju na ulazak u kršćansku vjeru ili žele nadomjestiti zanemareni vjerski odgoj.

Kako izvesti katekumenat? Konstitucija o bogoslužju želi da katekumenat bude razdijeljen po grupama – po stupnjevima, i da se svaki stupanj završi prijemom odgovarajućih sakramenata. Odluka o misionarskoj aktivnosti Crkve savjetuje da se molioci (zainteresirani) najprije posebnim obredom dovedu do katekumenata, da ih poukom i odgojem sprema za prijem sakramenata i da uklope sve u odgovarajuće sakramente i obrede. Opći katehetski pravilnik smatra da treba pronaći način da pojedinac ili zajednica nađu odgovarajući način u skladu s duhovnim raspoloženjem u kojem živi. Apostolska pobudnica o evangelizaciji preporuča postupno uvođenje uz prijem sakramenata, Catechesi tradendae pak smatra da svatko tko želi postati kršćaninom mora prihvatiti sakramente inicijacije i izvršiti katekumenat. Što je katekumenat? Katekumenat je ustanova Crkve kojom Crkva molioca za prijem u crkvenu zajednicu poukom i potrebnim vježbama osposobljava za prijem sakramenata inicijacije.

PREDKATEKUMENAT

Katekumenat pretpostavlja religiozno raspoloženje i pripravnost da se čovjek da upućivati u vjeru. Danas takvog raspoloženja kod polovice čovječanstva nema, zato treba naći takve načine pristupa k čovjeku da mogu osposobiti

ljude za prihvati vjere u Boga. To pak samo po sebi nije katehetska zadaća, već činjenica osnovnog pastoralnog usmjerenja Crkve.

BIBLIOGRAFIJA

Alberich Emilio, *Catechesi e prassi ecclesiale*, Leuman, Torino, 1982, *Catecumenato moderno* – u: *Dizionario di catechetica*, Leuman, Torino 1986, 133–136.

Audinet Jacques, *Katechese, Katechismus, Katechetik* – u: *Sacramentum mundi*, Herder, 1968, II. 1054–1064.

Csonka Vladislav, *Zgodovina katehetike*, Ljub-

ljana, 1970, 16–27. *Catecumenato* – u:

Dizionario Enciclopedico di pedagogia Saie, Torino, 1969, 409–411.

Valter Dermota, *Katehetika*, Ljubljana, 1978, 351–355.

Grosso Giuseppe, *Catecumenato antico* – u: *Dizionario di catechetica*, Leuman, Torino, 1986, 133–136.

Jungmann Andreas Josef, *Katehetika*, Ljubljana, 1966, 5–10.

Katekumenat – u: *Lexikon für Theologie und Kirche*, Herder, 1961, 51–54.

Padberg Rudolf, *Katekumenat, Katechese, Katechet* – u: *Das neue Lexikon für Pädagogik*, Herder, 1970, 402–403.
